

SZINNYEINÉL. RIZNER ugyan csak 1900-ig halad, mégis a szerkesztők néhány újabb adattal, különösen halálozási dátumokkal kiegészítették.

2. Magyar írók munkáinak tót fordításait legkönnyebben innen állíthatjuk össze.

3. Felvidéki községek 1900-ig terjedő majdnem teljes bibliográfiáját megkapjuk.

4. Magyar írókra vonatkozó irodalom bibliográfiáját tótnyelvű cikkekkal innen egészíthetjük ki.

5. A munka segítségével jegyekből, álnevekből megállapíthatjuk a szerzőt, tehát mint álnévlexikon is használható.

Mindent összevéve, a magyar bibliográfiai irodalom szempontjából RIZNER munkája értékes kiegészítője SZINNYEI, GULYÁS és PETRIK bio- és bibliográfiájának, de csak kiegészítője; ezeket még a tót irodalomra vonatkozó anyagukban sem pótolhatja.

SÁRKÁNY OSZKÁR.

Újabb csehszlovák bibliográfiai munkák. A cseh bibliográfiai irodalom sok hasonlóságot mutat a magyarral. A régi irodalmat itt is külön munka foglalja össze (*Knihopis československých tisku od doby nejstarší až do konce 18. století. V Praze 1925.*), mely megfelel nálunk SZABÓ KÁROLY *Régi Magyar Könyvtárának*, azzal a különbséggel, hogy a cseh irodalom fejlődésének megfelelően a muzeális értékű nyomtatványokat a XVIII. század végéig tartja számon. Az újabb irodalomról tájékoztat elsősorban DOUCHA *Knihopisny Slovnikja* (1774—1864) és ZDENĚK TOBOLKA 1902—1911-ig évenként megjelenő összeállítása (*Česká Bibliografie*). A cseh bibliográfiai irodalom nem területi, hanem nyelvi szempontból gyűjti az anyagot s így a Csehországban, vagy Morvaországban megjelent nem-csehnyelvű nyomtatványokat ezek a bibliográfiák — igen helytelenül — nem veszik tekintetbe. Egyes évekből s különösen 1911 és 1919 között egyáltalában nincs bibliográfiai tájékoztató. 1920 óta a *Československá Bibliografie* havonként, majd 1923-tól a *Bibliografický Katalog* előbb hetenként megjelenő füzetei, majd 1929-től kezdve évenként megjelenő kötetei regisztrálják a köztársaság irodalmát — most már nem nyelvi, hanem területi szempontból. A szlovák irodalomnak RIZNER munkája megjelenéséig egyáltalában nem volt egységes bibliográfiája, de PETRIK és SZABÓ munkái sikeresen használhatók mint szlovák bibliográfiák is. 1929-ben indult meg végre a munka az 1901—1925. évek cseh és tót könyvészetének mintaszerű összeállítására és rendezésére. (*Soupis československé literatury za léta 1901—1925. Sestavili: oddělení české*

KAREL NOSOVSKÝ *oddělení slovenské* ph. dr. VILÉM PRAŽÁK. Nákladem Svazu knihkupcův a nakladatelů československé republiky v Praze 1931.) A három részre tervezett munka a csehszlovák könyvkiadók és könyvkereskedők egyesületének kiadásában jelent meg és elsősorban nem tudományos, hanem kereskedelmi, üzleti célokra szolgál. Viszont az összeállítók tudományos pontosság követelményének tettek eleget akkor, amikor csak azokat a munkákat vették be a jegyzékbe, melyeket láttak. A munka tehát maga egészében nem valamely kötelespéldány-osztály adatainak felhasználásával, hanem a könyvkiadók és a könyvkereskedők nyújtotta felvilágosítások alapján készült. Mint azonban a bevezetésből kitűnik, a könyvkereskedők és kiadók nagy része az összeállítók felszólítására nem adott választ, így nyilvánvaló, hogy a munka hiányos. A *Soupis* nem területi, hanem nyelvi szempontokat tart szem előtt: nem Csehország, hanem a cseh- és szlováknyelvű munkák bibliográfiája. A tót rész összeállítója VILÉM PRAŽÁK, valóban dicséretreméltó buzgalommal kiterjesztette kutatásait a külföldi könyvtárakra, így különösen a budapesti Országos Széchényi-Könyvtárra is, viszont a cseh részből, éppen az adatszerzés nehézségei miatt, kétségkívül igen sok külföldön, főleg Amerikában napvilágot látott cseh nyomtatvány hiányzik. A munka első része, mely két, egyenkint 6—700 lapos hatalmas ívrét kötetből áll, századunk első negyedének cseh és tót irodalmát adja betűrendben. A cseh és tót rész össze van olvasztva: a tót munkákat csupán egy csillaggal különböztetik meg. A *Soupis*, éppúgy mint RIZNER némi közeledést mutat a bio-bibliográfia felé: közli a szerzők születési és halálozási adatait, amennyiben megállapíthatók voltak s pontos utalások irányítanak a szerzőnek másokkal együtt, vagy gyűjteményekben megjelent munkáira. A kurzíven szedett cím után következik a könyv bibliográfiai leírása s tekintve azt, hogy üzleti célokra szolgáló katalógusról van szó, az ára s annak a jelzése, hogy a könyv raktáron van-e vagy már elfogyott, a kiadvány csonka vagy még folyik. A munka második része a brüsszeli tizedesrendszer szerint felállított szakbibliográfia. Főhibája itt az, hogy, néhány kivételtől eltekintve, csak két számot használ, formai, helyi, időbeli stb. alosztályokat csak egészen kivételes esetben alkalmaz. Így egy-egy szakba igen sok munka zsúfolódik össze, ami kezelését nehézkessé és fáradságossá teszi. Hogy csak néhány példát soroljunk fel, a 37. szakban 27 lapon követik egymást a könyvcímek, a 33-ban 30 lapon, a 63-ban pedig 34 lapon. Mindenki, aki dolgozott valaha szakkatalógussal, az tudja, hogy ekkora tömegű cím átnézése igen nagy munkát, figyelmet és időt igényel. Mindezt meg

lehetett volna előzni azzal, hogy nem két, hanem három szakszámot használnak, vagy formai s más alosztásokkal tagolják az anyagot. Ezzel szemben a 8-as szakban, ahol igen gondosan osztják az anyagot, egy szakszám alá gyakran csak egyetlen mű tartozik. Felesleges például a török irodalmat felosztani irodalomtörténetre, versekre, drámára és prózára, hiszen mindössze csak vagy tíz tétel van. A szakbibliográfiából összeállíthatjuk az önállóan megjelent magyar fordításokat, itt, sajnos, meg kell állapítanunk, hogy a magyar nevek írása igen hibás. Másik hibája a szakkatalógusnak az, hogy egy munkát igyekszik egyetlen helyre szakozni. Így PAVEL BUJNÁK: *Jan Arany v literature slovenskej* c. munkáját csak a tót irodalomtörténeti művek sorában találjuk meg, de hiába keressük a magyar irodalomtörténet szakszáma alatt. A harmadik, előkészületben levő rész címszóbibliográfia (Schlagwortkatalog). A bibliográfiának ezt a fajtáját a cseh könyvészeti irodalom nagyon kedveli. A *Soupis* — minden hibája mellett is — monumentális munka: a negyedszázadonkénti feldolgozás különben is ideálisnak látszik, mert nem aprózza el annyira az anyagot, mint a tízéves.

1925-től napjainkig az évről-évre megjelenő *Bibliografický Katalog* tájékoztat a cseh könyvermelésről. Mint említettük, ez 1929-ig heti füzetekben jelent meg, 1930-ban jelenik meg először az 1929. év anyagának feldolgozása egy kötetben. Természetesen a füzetekhez is csatolkozott évenként a szerzők mutatója, úgyhogy ezekről az évekről is van könnyen kezelhető bibliográfiai tájékoztatónk. A *Bibliografický Katalogot* a prágai Nyilvános és Egyetemi Könyvtár muzeális osztálya, az úgynevezett Nemzeti Könyvtár állítja össze a beérkező kötelempéldányok segítségével, együttműködésben a többi kötelempéldánygyűjtő könyvtárral, a bennünket különösebben érdeklő anyagra vonatkozóan a pozsonyi Komenský Egyetemi Könyvtárral. A B. K. első része nyelvek szerint sorolja föl a megjelent irodalmat, az első évben 5857 tétellel szerepel a cseh és tót, 654 tétellel a német, 152 tétellel a magyar s 117 tétellel a más szlávnyelvű irodalom. Ezután közli a pótlásokat az előző évek anyagához — ez mindenesetre figyelmeztet arra, hogy bizonyos kritikával kell a B. K.-ot használnunk s egy év irodalmának vizsgálatánál végig kell néznünk a későbbi köteteket is. Ezután következnek a térképek, a zeneművek egy szisztematikus mutatóval, végül a szerzők neveinek és álneveinek jegyzéke, a sorozatos munkák mutatója s címszó-szakkatalógus. Az 1929. évi B. K. második kötete a folyóiratokat és egyéb időszakos nyomtatványokat öleli fel — ilyen folyóiratkatalógus tudomásom szerint még csak egyszer, 1921-ben

jelent meg (*Bibliografický Katalog časopisectva RČS za rok 1920. Praha 1921*). Betűrendes jegyzéken kívül tartalmaz teljes szakjegyzéket, mutatót a megjelenési helyek, a kiadók és szerkesztők szerint. A csehszlovákiai magyar folyóiratirodalomban is ez a legfontosabb útbaigazítónk. A B. K. további köteteiben igen használható az idegen nyelvekből csehre és tótra fordított munkák jegyzéke s e fordítók mutatója. A fordítások az eredeti nyelve szerint vannak csoportosítva s így könnyen megállapíthatjuk, hogy mit fordítottak magyarról csehre és tótra. Az 1931. és 1932. évben a magyar „irodalom“ 13 munkával szerepel. Az 1932. évi B. K. már általában is feltünteti a fordításokat s így megtudjuk, hogy ebben az évben 18 munkát fordítottak csehből vagy tótból magyarra a köztársaságban, ezek között azonban nincs egyetlen szépirodalmi munka sem.

A címfelvételnél nagyjában a prágai Nyilvános és Egyetemi Könyvtár szabályai az irányadók. A szerző vezetéknevét kapitálissal, keresztnévét vastagabb betűkkel szedeti, ezután pontosan közli a címet, még akkor is megismételve a szerző nevét, ha az elől áll. A szokásos adatokon kívül feltünteti a borítólap tervezőjének nevét s természetesen a könyv árát is. Minden munka egy számot kap, úgyhogy a mutatókból ezáltal is könnyebb a munkák azonosítása. Ha az író álnéven ír, mindig feltünteti eredeti nevét is, még ha az író álneve MAXIM GORKIJ is.

Az 1933 óta hetenkint, füzetenként megjelenő B. K. ugyanezen elvek szerint készül. Itt a negyedévenként megjelenő regiszter (*Knihy a hudebniny vydané v Československu*) segítségével igazodunk el az anyagban s emellett a regiszter önmagában is használható, mert a leglényegesebb adatokat (szerző, rövid cím, hely, kiadó, ár) tartalmazza. Első részében együtt ad szerzői és szakbibliográfiát olyképen, hogy minden munka szerepel egyszer a szerző neve alatt s legalább egyszer egy szakcímszó alatt is. Külön van a zeneművek jegyzéke s mellékletként műfajok szerint csoportosítja a szépirodalmat és az ifjúsági irodalmat, amivel ismét praktikus, üzleti kívánalmaknak tesz eleget. Szempontunkból hátránya az évenkénti katalógussal szemben, hogy nem adja az anyag nyelvi csoportosítását, elmarad a fordítások jegyzéke is s így a magyar vonatkozású anyag kiválogatása már nehézségekbe ütközik. A B. K. magyar anyagát Pozsonyban állítják össze s így a magyar címléírások is majdnem hibátlanok. Értelemzavaró sajtóhibák, sajnos, itt is akadnak, így az első címszó pl. *Abars* — valószínűleg a *barsi* ref. egyházmegyéről van szó. Mindezek a bibliográfiai segédeszközök lehetővé teszik, hogy századunk igen terjedelmes, s

bennünket sok szempontból érdeklő cseh és tót irodalmában könnyen és biztosan tájékozódjunk.

SÁRKÁNY OSZKÁR.

Heckenast Dezső: *Heckenast Gusztáv*. Egy fejezet a magyar irodalmi élet történetéből (Specimina Dissertationum Facultatis Philosophicae Regiae Hungaricae Universitatis Elisabethinae Quinque-eclesiensis 89.) Budapest, 1936. 46 (2) l. 8-r.

A szerző értekezésében a könyvkereskedelem és a könyvkiadás egyik legmozgalmasabb korszakát és vele a kor legjellegzetesebb könyvkiadóját kívánja az olvasó elé állítani. Az irodalmi irányító, művészek és művészetek barátja s a politikus mellett behatóan óhajt foglalkozni a könyvkereskedővel, üzletemberrel, nagyszabású irodalmi vállalatok megindítójával: a különböző magyar- és németnyelvű könyvek és lapok kiadójával. Hézagpótló munkának szánta, minthogy — szerinte — SENNOVITZ ADOLF-nak a *Magyar Könyvkereskedők Évkönyvében* megjelentetett HECKENAST életrajzán kívül „csupán újságcikkekről tudunk, melyek nagy általánosságban megemlékeztek munkásságáról“. Szerzőnk figyelmét mindenesetre elkerülték FIRTINGER KÁROLY: *Ötven esztendő a magyarországi könyvnyomtatás közel-múltjából* (Budapest, 1900.) HARASZTI KÁROLY: *Landerer Lajos könyvnyomdász és Heckenast Gusztáv könyvtáros társulásának története* (Budapest, 1913.) és SZEMZŐ PIROSKA: *Német írók és pesti kiadók a XIX. században* (1812—1878.) című munkák.

Rövid történeti áttekintés után, melyben HECKENAST GUSZTÁV-nak sógorához való viszonyát, a WIGAND-féle könyvkereskedő- és könyvkiadó cég átvételét, a családi vonatkozásokat tárja fel, bemutatja a megfontolt, érett, céltudatosan gondolkodó és munkálkodó, mindig tiszta üzleti szellemtől áthatott könyvkereskedőt és kiadót. Lendületes kezdeményező-készségét dícséri az 1840. január 31-én megindított nagyszabású vállalata is, az első magyar könyvészeti szaklap, a *Bibliographiai Értesítő*. Másik nagy vállalkozásának tekinti „kölcsonzókönyvtárát“. Az 1838-as pesti árvíz a könyvkereskedő gyönyörű és igen gazdag könyvraktáiraiban is kíméletlenül pusztított. Nem csüggedt, nem bántotta meg a szerencsétlenség: megrongált könyveit kiteregette, megszáritotta a Városligetben és olcsón árusította. A megmaradt példányokból létesítette kölcsonkönyvtárát, melyet később újabb és újabb anyaggal gazdagított. HECKENAST „nálunk elsőnek“ mondja kölcsonkönyvtárát; ezt a szerző kételkedés nélkül veszi át, csupán annyit jegyez meg: „*Voltak ugyan már Lese-Cabinet-ek 1798-ban is*“. Ezzel szemben meg kell jegyeznünk, hogy az első olvasókabinetet MÜLLER FERENC létesítette Győrött 1789-ben (Mindenes-